

É MEU AMIGO / É O MEU AMIGO / É AMIGO MEU

CARME SILVA DOMÍNGUEZ
Universidade de Santiago

1. Introducción. Propósito do traballo

Este traballo intenta ser unha aproximación descritiva e comprensiva á alternancia entre presenza ou ausencia de artigo en frases con posesivo e substantivo relacional humano¹ caracterizadas ademais por desempeñaren, na cláusula en que se integran, a función atributo. O estudio ten como base un corpus de exemplos extraídos tanto de textos literarios do galego moderno -séculos XIX e XX- como de gravacións da lingua oral contemporánea².

1.1. Cláusulas copulativas ecuacionais e cláusulas copulativas predicativas

Na análise das estruturas atributivas parece fundamental a diferenciación, proposta por distintos autores³, entre cláusulas copulativas ecuacionais e cláusulas copulativas predicativas. As primeiras

¹ As gramáticas tradicionais falan xeralmente de *substantivos de parentesco* para este tipo de unidades, aínda que os exemplos demostran que existen certas formas substantivais que, aínda sen expresar estrictamente este valor, presentan un comportamento semellante (*amigo, veciño, compañeiro, amo*, etc.). Algunhas gramáticas non explicitan con claridade os límites do seu concepto do *parentesco* (cf. por exemplo Carballo Calero (1979: 278). Noutros casos (Álvarez e outros (1986: 153) indicase que se trata de nomes de parentesco "ou semellantes". Cremos máis acertada a denominación de *substantivos relacionais humanos* (inspirada en Seiler (1982) por canto unifica a tódalas formas deste tipo, sen establecer diferencias entre unha categoría *propia* e outra, non ben delimitada, que asume certas características da anterior.

² Na bibliografía que aparece ó final do traballo detállanse as obras e gravacións de onde se tomaron os exemplos. Así mesmo, a carón de cada un dos que se menciona aparece un nome abreviado e xeralmente a referencia a unha páxina -cando se trata de obras escritas- que tamén remiten á bibliografía final.

³ Sobre esta cuestión, son xa clásicos os traballos de Halliday (1970) e Lyons (1980). No ámbito lingüístico hispánico destacan as aproximacións de Moreno Cabrera (1982) e, moi especialmente, de Gutiérrez Ordóñez (1986).

expresan a identidade referencial entre dúas frases nominais, que se igualan como os termos dunha ecuación. Pola súa banda, a funcionalidade semántica das segundas está na atribución dunha cualidade ó referente da unidade que se indica no primeiro constituínte. Dous exemplos posibles desta diversa organización do contido son os seguintes:

- (1) Aquela de verde é a muller que me roubou a carteira (*ecuacional*)
- (2) Aquela de verde é ladroa profesional (*predicativa*)

A diferenza nas relacións semánticas que se derivan dun e outro tipo non carece de repercusións de carácter formal no comportamento das respectivas cláusulas. Así, nas ecuacionais sinalouse tradicionalmente a posibilidade de inversión dos constituíntes suxeito e atributo, posibilidade de que carecen as predicativas. Ademais, en linguas como o galego, a pronominalización dunha secuencia como (1) faise a través dun clítico de acusativo que concorda en xénero e número coa frase a que substitúe e, por tanto, co suxeito da cláusula, mentres que para (2) é de regra a inmovilización do clítico:

- (1b) Aquela de verde éa (*ecuacional*)
- (2b) Aquela de verde éo (*predicativa*)

1.2. Tipoloxía de cláusulas atributivas e ausencia de artigo en frases con posesivo. A hipótese de Harri Meier (1948)

A primeira vista, pode parecer arbitrario un estudio dirixido cara a este contexto sintáctico en particular no exame dunha cuestión, as relacións entre posesivo e artigo, que excede con moito tales límites e que ten máis que ver coa estrutura frástica do que coa clausal. Sen embargo, a presenza ou ausencia da unidade articular no atributo da cláusula copulativa pode converterse na marca formal para a indicación de diferenzas de carácter semántico que non foron detectadas, por agora, en ningún outro ámbito sintáctico. Non doutra maneira debe ser interpretada a proposta de Meier (1948) para o portugués contemporáneo. De acordo con este autor, a forma articulada propicia necesariamente unha interpretación clausal ecuacional para a cláusula en que funciona de atributo, e a non articulada presenta un valor predicativo. Nas súas palabras:

"Quando se trata de indicar a qualidade do parentesco [...] deve aparecer a forma sem artigo [...] A falta de artigo salienta em primeiro lugar a qualidade inerente ao substantivo [...] Com o verbo ser, este

último tipo [o tipo o meu pai] tende mais para a función identificadora, para indicar o individuo, a categoría exterior da persoa, e non a calidade íntima." (pp. 183-185)

O presente traballo orientarase á comprobación da validez desta hipótese no galego moderno, e tentará a elaboración de propostas alternativas, en caso de que os textos non permitan afirma-la exactitude da mesma. O noso tratamento da cuestión abranguerá tamén o estudio da relación dos modelos articulado (*é o meu amigo*) e non articulado (*é meu amigo*) con respecto a un terceiro, aquel que carece de artigo e que presenta a forma pronominal posesiva en posposición ó núcleo (*é amigo meu*). Un modelo máis, o que presenta artigo e posesivo posposto (*é o amigo meu*) practicamente non aparece no noso corpus, e debido á súa escaseza non será considerado no estudio.

1.3. Algunhas explicacións para a excepcionalidade dos substantivos relacionais humanos

Se examinámo-lo elenco de estruturas excepcionais en canto á non esixencia de presenza do artigo diante do posesivo proposto por Álvarez e outros (1986: 152-153), chegaremos á conclusión de que son os substantivos de parentesco os que presentan un comportamento realmente non explicable desde a perspectiva da gramática da lingua. En efecto, boa parte das estruturas que prescinden do artigo -as que designan seres únicos, as cláusulas co distributivo cada, determinados complementos circunstanciais de modo- poden considerarse como construcións arcaizantes ou fosilizadas en que se manifesta a diferente funcionalidade sintáctica que o posesivo presentaba en diacronías anteriores da lingua⁴. Nalgunhas máis, como os vocativos, a ausencia de artigo ten que ver co comportamento excepcional desta unidade no devandito contexto, e polo tanto non existe anomalía exclusivamente nas frases con posesivo, senón en calquera frase nominal que desempeñe esta función.

Só os substantivos de parentesco, ó noso modo de ver, presentan un desafío claro ás regras sincrónicas da lingua. Varias foron as

⁴ Acerca das relacións entre posesivo e artigo na etapa medieval da lingua, vid. Hermida (en prensa). Para unha aproximación a un fenómeno semellante noutras linguas románicas, pódense consulta-los traballos de Lapesa (1976), Terracini (1954) e Ly (1978) para o castelán, Castellani (1966) para o italiano e Pino (1996) para o francés.

explicacións ensaiadas na bibliografía para dar conta do anómalo comportamento desta clase semántica de substantivos en frases con posesivo. De entre elas, dúas vías destacan como as máis coherentes. En primeiro lugar, indícase a elevada frecuencia desta clase substantival na función vocativo, contorno sintáctico tradicionalmente remiso, como acabamos de indicar, á presenza do artigo. Na segunda opción explicativa, sublíñase o paralelismo existente entre o sintagma posesivo + *substantivo relacional humano* e os nomes propios no establecemento da referencia. En palabras de Castellani (1967-70), que estudiou un fenómeno similar no italiano contemporáneo:

"A nostro avviso, la resistenza della forma sintetica [a forma non articolada] può aver tratto alimento, in primo luogo, da un fattore d'ordine psicologico. L'espressione col possessivo e il nome di parentela possiede già, di per sé, una completa carica individualizzante che la pone sullo stesso piano, ad esempio, dell'antroponimo. 'Mio fratello', 'tuo figlio', come 'Pietro' o 'Giovanni' possono fare a meno -e questo da sempre, per intrinseca autosufficienza- dell'aggiunta d'un ulteriore elemento determinante." [Castellani (1967-70: 98)]

Aínda que esta segunda hipótese posúe, ó noso modo de ver, unha maior consistencia cá primeira, cremos de maior interese afondar na vía explicativa proposta por Meier (1948), por canto se centra nunha cualidade inherente ós propios substantivos relacionais, a súa aptitude para funcionaren tanto en contornos sintácticos propios de substantivos -atributos das cláusulas ecuativas- como noutros máis típicos das unidades adxectivais -atributos das cláusulas predicativas. Esta ambigüidade categorial parécenos de importancia central á hora de explica-las particularidades deste tipo de unidades, dado que se algo diferencia desde o punto de vista sintáctico as categorías substantivo e adxectivo, é o seu comportamento en relación coa función sintáctica determinante.

2. *Análise do corpus*

A aproximación ós datos procedentes de textos e gravacións do galego contemporáneo tenta, como xa se indicou, a comprobación da validez para a nosa lingua da hipótese de Meier acerca do comportamento do artigo en atributos con posesivo de cláusulas copulativas. O número de exemplos detectados non foi excesivamente elevado, feito que nos obriga a interpreta-los datos de xeito máis cualitativo do que cuantitativo e a prescindir, polo seu escaso interese, de indicacións de

carácter estatístico. Así mesmo, consideramos pertinente realizar unha diferenciación entre os resultados da análise da lingua do século XIX e a do XX, por se realmente se detectase, como así ocorreu, calquera indicio de evolución diacrónica.

2.1. Textos do século XIX

Nos testemuños da lingua do XIX por nós expoliados, recollamos maioritariamente estruturas do tipo *posesivo + substantivo relational (é meu amigo)*, con independencia do carácter ecuacional ou predicativo da cláusula na que estas funcionen. Así, un exemplo como:

- (4) De ti tamén, rector, ben me recordo
que *meu amigo* foches de pequeno (Gaita, p. 188)

é claramente interpretable como cláusula atributiva predicativa. Isto podería xustificar suficientemente a ausencia de artigo na estrutura da frase nominal atributo, pero ocorre que as estruturas do tipo *é meu amigo* aparecen tamén como atributo en cláusulas copulativas ecuacionais, sen que sexa necesaria a presenza do artigo para indicalo valor referencial, non cualitativo, da unidade. Diante da ausencia dunha clara diferenciación sintáctica entre os dous tipos de cláusulas, son factores de carácter contextual os que propician unha interpretación ou outra, e mesmo resulta ás veces un tanto artificial a necesidade de ter que escoller entre ambas. Así, nun exemplo como (5):

- (5) Majina oia qu'era espúrea; Ermelio, que n'era *sua hirmán* (Maxina, p. 341)

e a partir de informacións non presentes no fragmento, podemos concluír que ámbalas interpretacións da estrutura atributiva son válidas. Durante o desenvolvemento da novela de que se extrae este exemplo (*Maxina ou a filla espúrea*), o lector recibe a información de que Maxina e Ermelio son os dous únicos individuos implicados nesta -incerta- relación de parentesco. Deste xeito, o valor cualitativo e a identidade de referentes equipáranse, sen que sexa posible decidir en cal pensaba o escritor coa utilización do sintagma, ou se esta necesidade de optar se producía realmente nel.

Noutros casos, a nosa interpretación da secuencia camiña máis ben do lado ecuacional, tamén en función da información que proporciona o texto inmediatamente anterior ó lugar de onde se extrae o exemplo:

- (6) Don Berso era *meu fillo*,
ben o saberéi amar. (Cancioneiro, p. 263)

Neste fragmento dun romance reproducido por Pérez Ballesteros, fala a nai do cabaleiro don Berso. Se ben calquera das dúas interpretacións -ecuacional, predicativa- é válida, quizais a primeira parece máis plausible, dado que o peso informativo do enunciado consiste na identificación entre o cabaleiro e o seu fillo, identificación que propiciará o bo trato que a nai promete para el.

En calquera caso, a escaseza de exemplos en que a frase con posesivo e substantivo relacional aparece determinada a través do artigo non pode ser interpretada, cremos, como indicio da ausencia dun valor semántico ecuacional nas cláusulas atributivas destes textos do século pasado. Máis ben semella que o sistema non ten necesidade de opoñer formalmente ámbolos dous posibles significados, que aparecen fundidos nunha única estrutura formal. En apoio desta hipótese vén, paradoxalmente, un dos escasos exemplos de frases con artigo:

- (7) Teño un amor que me cela,
outro que me dá cariños,
outro que me desengaña;
eses son *os meus amigos*. (Cancioneiro, p. 30)

en que a presenza da unidade determinativa orienta a interpretación da cláusula atributiva cara á semántica ecuacional. E, sen embargo, non cremos que sexa esta a principal función do determinante no exemplo (7). Parece máis ben que o valor requirido para a unidade ten que ver coa cuantificación: o artigo posibilita unha mención da totalidade (parafraseando o exemplo: estes, e ningún máis fóra deles, son os meus amigos) semellante, na secuencia, á que achegaría a inclusión da forma *todos*. A este valor de inclusividade dentro do conxunto de obxectos compartido refírese Hawkins (1978: 157) como un dos fundamentais para explica-lo funcionamento do artigo definido, fronte á exclusividade característica, por exemplo, da forma *un*⁵. Cremos que é o interese pola expresión deste valor semántico o que determina a ocorrencia do artigo determinado, e non a necesidade de diferenciar formalmente ámbolos tipos de estruturas atributivas, dado que o contexto facilitaría de forma eficaz tal distinción. Isto explica, así

⁵ A pesar de que as controversias en torno á posibilidade dunha interpretación unívoca do artigo definido están abertas e son moi importantes, as distintas aproximacións consultadas por nós subliñan sempre o valor cuantificativo da unidade. Cf. por exemplo Wilmet (1983) -que sitúa a unidade entre os *quantifiants ou indicateurs d'extensité-* ou Kleiber (1983 e 1992).

mesmo, a escasa rendibilidade nos textos do século pasado da estrutura *é amigo meu*, de interpretación claramente predicativa.

2.2. Textos e gravacións do século XX

De seguido examináremo-lo estado da cuestión nos textos e gravacións do noso século⁶. A primeira consideración que cabe facer é a detección dun predominio da estrutura frástica non articulada e con posesivo posposto (*é amigo meu*), especialmente nas gravacións de lingua oral. Dado que a interpretación da mesma é necesariamente predicativa, podemos concluír que a lingua camiña cara ó establecemento dunha estrutura claramente predicativa, en que o substantivo relacional humano presenta un valor próximo ó dun adxectivo. Un exemplo pode se-lo seguinte:

(8) Non sei por que se dignan eles ser amigos meus (Terra Cha)

Conseguentemente, apréciase unha diminución da estrutura non articulada con posesivo anteposto (*é meu amigo*), preferida polos autores decimonónicos. Esta opción constructiva, que podemos considerar continuísta con respecto á lingua do século XIX, mantense en cantigas e naquelas producións literarias que pola súa propia natureza reproducen estilos de lingua do pasado:

(9) O viño branco *é meu primo*
i-o tinto *é meu parente*,
e non vou a parte ningunha
que non vexa a miña xente (Zolle, p. 227)

A reivindicación desta estrutura atópase tamén en escritores como Cunqueiro, que pretende afirmar deste xeito a súa fidelidade á lingua máis tradicional. Obsérvese que nos exemplos que seguen a presenza dun modificador adverbial determina a necesidade de analiza-la frase en que este se insire como adxectiva, e por tanto define ne-

⁶ A descrición que aparece a continuación refírese ó comportamento das tres construcións frásticas naquelas áreas xeográficas en que a opción articulada non se converteu na única posible para os substantivos relacionais humanos. De acordo cos datos ofrecidos polo tomo de morfoloxía nominal do Atlas Lingüístico Galego, a xeneralización do tipo *o meu pai* corresponde á provincia de Ourense e ó sur da de Lugo, con algúns núcleos illados no resto do territorio. Esta normalización do comportamento dos substantivos de parentesco con respecto ó resto das unidades da súa clase detéctase tamén en escritores procedentes desta área (por exemplo, Casares). Outros, como Méndez Ferrín, adscribíense, sen embargo, ó modelo máis xeral.

cesariamente a interpretación da cláusula como copulativa predicativa, e non ecuacional:

- (10) Felipo [...] ao chegar a Vilares, que son dous muíños, deixaba a mula na corte de Porteiro de Beza, *mui seu amigo* (Xente, p. 59)
- (11) [...] e puxérame en Trípoli de Antioquía e dende alí na nao real en Marsella, e polo camiño francés en Compostela, e de eiquí a Miranda nun día en que o señor Merlin, que era *moito seu amigo*, me emprestara aquil camiño que il trouxo enrolado de Bretaña (Merlín, p. 38)

Non se trata, desde logo, da promoción arqueolóxica dunha estrutura totalmente inexistente na lingua. Cunqueiro, como outros autores, de seguro escoitou secuencias como a seguinte:

- (12) O que me pedía os chuchos fíxose *meu mozo*, qu'era de Mourence (Terra Cha)

de lectura claramente predicativa, posto que se trata dun verbo distinto de ser. Sen embargo, nos exemplos procedentes da oralidade, a ordenación frástica contraria (*é amigo meu*) é a preferida numericamente.

Polo que se refire á expresión de valores atributivos ecuacionais, a situación difire pouco con respecto á descrita para os textos do século anterior. En efecto, non se produce -como quizais sería de esperar- unha xeneralización da unidade articular a tódalas frases con carácter referencial que aparecen nas cláusulas copulativas. Quizais a ausencia dunha promoción, na oralidade, da alternativa *é o meu amigo*, teña que ver coa eliminación da ambigüidade xerada pola redución na presenza de *é meu amigo* en favor de *é amigo meu*. Sen embargo, esta reticencia cara á utilización do artigo como marcador dunha lectura referencial, e non cualitativa, para a frase nominal, propicia aínda algúns equívocos. Así, unha secuencia como

- (13) Cuasi estou certo de que *é meu irmau* o que vén por aí (Viana, p. 139)

resulta ambigua fóra de contexto. En efecto, a primeira lectura posible, a predicativa, permite atribuír a un individuo que camiña cara ó falante a característica de ser irmán del, probablemente en función da semellanza física. Este efecto significativo lograríase dun xeito inequívoco a través da posposición do posesivo (*é irmán meu*). Sen embargo, a lectura correcta -de acordo coa información que proporciona o

fragmento de historia que antecede ó exemplo- consiste en identificar os referentes das dúas unidades frásticas e, por tanto, pasa pola consideración da cláusula como copulativa ecuacional.

Nalgúns casos, como en (14), só certos detalles aparentemente non significativos da historia permiten decidir que o valor da estrutura copulativa é o predicativo, e non o ecuacional:

- (14) Tu non eres *meu fillo*, que a miña muller non tiña brazos, e a túa mai tenos (Viana, p. 72)

Esta secuencia é pronunciada por un home que reencontra a súa muller e fillos despois dun longo período de tempo. Na escena, o protagonista dirixese a un destes, aínda que os demais están tamén presentes. A pluralidade de individuos que posúen a característica de seren fillos do individuo que fala impide a presenza do artigo determinado, debido ó valor de inclusividade contextual característico deste. Noutras palabras, a presenza do artigo en (14) sería interpretada necesariamente como exclusión, na relación de filiación, con respecto ó resto dos supostos fillos que tamén se atopan na escena. Se o contexto non informa desta situación de pluralidade de individuos, nada impediría a interpretación da secuencia como ecuacional.

Nalgúns dos exemplos en que a construción ecuacional opta pola presenza do artigo determinado, o valor desta unidade como cuantificador universal parece derivar cara a un trazo de énfase na información proporcionada pola frase con posesivo, que adquire un importante relevo pragmático na secuencia. Así ocorre, cremos, en (15):

- (15) Non me coñece, ¿verdá? [...] Pois eu sonlle *o seu fillo*, que cheguei a este camiño pola súa culpa. (Viana, p. 104)

Parecida explicación ensaiaremos para a alternancia entre as dúas posibilidades no mesmo falante e coa mesma unidade substantival, como en (16) e (17):

- (16) Quedaba a mal con el, co que digo que... que era despois *meu mozo*. (Terra Cha)

- (17) Aora empezan dous días e xa é *o seu mozo*, xa é ***o seu mozo***. (Terra Cha)

A crítica aberta a certos comportamentos que a falante manifesta en (17) provoca a necesidade de subliñar-lo valor da relación indicada

pola unidade substantival, e o artigo podería propiciar este relevo. Sen embargo, a secuencia (16) refírese a unha circunstancia da súa propia vida e que ela ve dun xeito máis sosegado. Non hai necesidade, xa que logo, de enfatiza-lo contido do termo polémico.

Nesta mesma liña de desenvolvemento, a través da unidade articular, de significacións específicas, atópanse certos valores semánticos practicamente estereotipados das formas amigo -ou semellantes- e *veciño*. Con artigo e posesivo, estas unidades significan, respectivamente, 'o meu mellor amigo' e 'o veciño máis próximo a min, o que vive ó pé de min'⁷.. A operación semántica que propicia o artigo deriva, unha vez máis, do valor de totalidade no contexto dado. Neste caso, individualízase un ente por se-lo único que posúe, no ámbito previamente delimitado e dun xeito concreto, a característica de ser *amigo* ou *veciño* en grao máximo ou de maneira especial:

(18) Rello non sabía ler, cáseque, ou máis ben nada, pro o xornal era o *seu compañeiro de sempre* (Xente, p.55)

A individualización e o valor de totalidade implícitos no uso do artigo poden vir dados, así mesmo, pola utilización catafórica da unidade:

(19) O único risoño daquelas soedás era o *meu amigo Merlo, cazador, zoqueiro, pescador* (Xente, p. 74)

O aspecto verdadeiramente relevante, desde o noso punto de vista, consiste en que a utilización do artigo determinado nestas cláusulas atributivas non se debe á necesidade de indica-lo carácter referencial da frase en que a unidade se inclúe e propiciar, desta maneira, a lectura da cláusula copulativa como ecuacional. O artigo parece especializarse máis ben na expresión de diversos efectos semánticos derivados do seu valor de cuantificador de totalidade no contexto e que poden variar en función dos distintos substantivos e das necesidades xeradas por cada secuencia. De non ser necesaria a expresión de ningún valor semántico á parte do propio da estrutura atributiva na súa interpretación ecuacional, escóllese o modelo *é meu amigo*, e recórrase á información contextual para solventa-las posibles dúbidas na interpretación do mesmo, xeradas pola posibilidade que teñen as cláusulas atributivas predicativas de escolleren entre *é meu amigo* e *é amigo meu*.

⁷ Así se afirma, por exemplo, en Álvarez e outros (1986: 153), onde se exemplifica co substantivo *veciño*.

3. Conclusións

Neste apartado ocuparémonos do exame contrastivo da situación do galego contemporáneo con respecto ó portugués continental, de acordo coa descrición proposta en Meier (1948)⁸ para este último. Desde esta perspectiva retomaranse as liñas fundamentais da análise do corpus anteriormente desenvolto.

No seu rexistro oral, a lingua veciña xeneralizou practicamente o artigo en toda frase con substantivo relacional humano e posesivo que presente un valor referencial, con independencia da función sintáctica clausal que esta desempeñe. Moi probablemente, esta xeneralización comezou polas estruturas atributivas, dado que nelas a presenza ou ausencia de artigo na función atributo permite diferenciar dous valores semánticos que, doutra maneira, só poden ser opostos a partir da información que ofrece o texto. Por conseguinte, a opción non articulada resérvase en portugués para os atributos das cláusulas con ser que se interpretan como predicativos e, por tanto, carecen de referencialidade autónoma. A presenza de artigo ha de ser claramente interpretada como indicio dun valor ecuacional para a cláusula. O dous valores que conflúen nas estruturas predicativas atopan, xa que logo, un procedemento sintáctico estable de diferenciación.

En galego, o artigo non é esixido para propicia-la interpretación referencial dunha frase con posesivo e substantivo relacional humano en ningún contorno sintáctico, e tampouco na función atributo das cláusulas copulativas. Noutras palabras, a ausencia de artigo na construción do atributo non determina necesariamente unha lectura predicativa para a secuencia. Son factores de carácter pragmático os que posibilitan a elección como pertinente dunha das opcións, naqueles

⁸ Examinadas as gravacións que se efectuaron para o volume *Português fundamental. Métodos e documentos* (Lisboa: Centro de Linguística, 1987), observámo-la xeneralización, neste importante corpus de lingua oral, do artigo en tódalas frases con posesivo, coa excepción de tres casos de atributos con *ser* do tipo do que reproducimos de seguido:

Mas havia uma mulherzinha que era nossa caseira e trabalhava lá, em miudos (p. 174).

As tres frases carecen de artigo e presentan o posesivo anteposto ó núcleo substantival, e a súa lectura é claramente predicativa. As tendencias do portugués oral corresponden, xa que logo, coa presentación das mesmas en Meier (1948). Na lingua literaria, os resultados dunha análise semellante serían probablemente diferentes, dado que a ausencia de artigo en frases con substantivos relacionais humanos parece posuír, como variante arcaica, un gran prestixio.

casos en que o resultado da escolla propicia unha interpretación marcadamente diferente do contido da cláusula.

O maior número de atributos de lectura predicativa con posesivo posposto (*é amigo meu*) que se detectan na lingua contemporánea fronte á decimonónica podería ser interpretado como un primeiro paso para o establecemento dun procedemento sintáctico claro de diferenciación dos dous valores. Sen embargo, e dado que en portugués o procedemento foi instaurado (presencia/ausencia do artigo) sen que isto implicase un reordenamento lineal da frase, tamén podería tratarse dunha interferencia sintáctica do castelán no galego oral. Non se trata de considera-la posposición do posesivo como algo espúreo á lingua en si mesmo, senón da necesidade de valorala súa xeneralización como opción case única na oralidade en paralelo á ausencia de alternancia que nesta cuestión presenta o castelán. Sen embargo, o establecemento dunha conclusión clara neste punto necesitaría, cremos, do exame de moitos outros datos.

En calquera caso, e dada a opcionalidade da unidade articular para a expresión dun valor referencial na frase con posesivo, a súa presenza permite vehicular outros valores semánticos relacionados coa cuantificación contextualmente totalizadora que é característica deste determinante, ou ben simplemente proporciona certo énfase que apoia o contido da frase en que se inserta.

Nunha tentativa de relaciona-la evolución do galego e a do portugués en canto a esta cuestión, cremos que a situación en que se atopa hoxe o idioma veciño supón un momento evolutivo posterior á do galego contemporáneo. A esixencia da unidade articular como única posibilidade de que a frase en que esta se integra coñeza unha lectura referencial coloca as estruturas nucleadas arredor de substantivos relacionais humanos no mesmo nivel có resto das unidades da súa categoría gramatical. Ademais, a oposición entre os dous modelos de organización do contido característicos das cláusulas copulativas pasa a ser plasmada en comportamentos formais diferenciados, e, por tanto, o recurso á información contextual ou paralingüística deixa de ser necesario ou, cando menos, coñece unha importancia moito menor. O sistema consegue así a superación da excepcionalidade dunha clase semántica de substantivos e, a un tempo, a formalización dunha oposición de contido -a que separa ás cláusulas copulativas ecuacionais das copulativas predicativas- de grande importancia no funcionamento da lingua. Neste caso, como en tantos outros, manifesta o galego o seu carácter conservador e a súa resistencia a consolidar innovacións xa realizadas pola lingua irmá.

Bibliografía

1. Textos e transcricións empregados na realización do traballo

a) Textos de principios do XIX e anteriores:

- Blanco, D. (1992): *A poesía popular en Galicia. 1745-1885. Recompilación, estudio e edición crítica*. 2 vols. Vigo: Xerais (= Cantigueiro).
- Mariño, R. (1991): *Estudio ortográfico, fonético e morfolóxico de textos do Prerrexurdimento galego* Microficha: Santiago (= Estudio).
- Pintos, X. M. (1853): *A gaita gallega tocada po lo gaitero, ou sea carta de Cristus para ir dependendo a ler, escribir e falar ben a lingua gallega, e aínda máis*. Pontevedra: Imprenta de don Xosé e don Primitivo Vilas (= Gaita).

b) Textos do Rexurdimento

- Castro, Rosalía de (1863): *Cantares gallegos*. Vigo: Imprenta de Juan Compañel (= Cantares).
- Curros Enríquez, M. (1886): *Aires da miña terra*. A Coruña: Latorre y Martínez (= Aires).
- Curros Enríquez, M. (1888): *O divino sainete*. A Coruña: Imprenta Ferrer (= Sainete).
- Valladares Núñez, M. (1880): *Majina, ou a filla espúrea*, en *La Ilustración Gallega y Asturiana*, tomo II, nº 21-36 (= Maxina).

c) Textos da época "Nós"

- Otero Pedrayo, R. (1935): *Devalar*. Santiago: Nós (= Devalar).
- Rodríguez Castelao, M. (1934): *Os dous de sempre*. Santiago: Nós (= Dous).

d) Transcricións da lingua oral contemporánea

- Alonso, D. (1969): "Narraciones orales gallego-asturianas de Oscos", en *Obras Completas*, volume 1, pp. 495-521. Madrid: Gredos. (= Oscos).
- Cortés y Vázquez (1976): *Leyendas, cuentos y romances de Sanabria*. Salamanca (= Sanabria²).

- Couceiro, J.L.(1976): *El habla de Feás*. Anexo 5 de *Verba*, Universidade de Santiago (= Feás).
- Fernández González, J. R. (1978): *Etnografía del valle de Ancares. Estudio lingüístico según el método "Palabras y cosas"*. Anexo 10 de *Verba*, Universidade de Santiago (= Ancares).
- Fernández Rei, F. (1985): "Textos do galego exterior: Piantón (A Veiga-Oviedo), Paradaseca do Bierzo (León) e Lubián (Zamora). Caracterización lingüística", en *Homenaje a Álvaro Galmés de Fuentes*. Madrid: Gredos, pp. 185-196 (= Exterior).
- Fernández Rei, F. e Hermida Gulías, C.: *Escolma de textos dialectais da zona central* [iné dita] (= Central).
- Fernández Rei, F. e Hermida Gulías, C.: *Escolma de textos dialectais da zona occidental* [iné dita] (= Occidental).
- Fernández Rei, F. e Hermida Gulías, C.: *Escolma de textos dialectais da zona oriental* [iné dita] (= Oriental).
- Krüger, F.(1923): *El dialecto de San Ciprián de Sanabria*. Anexo 4 da R.F.E. Madrid (= Sanabria¹).
- Pousa Ortega, H. (1987): *A fala de Goián. Estudio descriptivo*. Memoria de licenciatura. Universidade de Santiago (= Goián).
- Prieto, L. (1958): *Contos vianeses*. Galaxia: Vigo (= Viana).
- Regueira Fernández, X.L. (1986): *A fala do norte da Terra Cha*. Tese de doutoramento: Santiago de Compostela (= Terra Cha).
- Roux, M. (1982): *Fala o fistor e faise o día. Algúns aspectos da tradición oral galega na parroquia do Cebreiro*. Sada: Ediciós do Castro (= Cebreiro).
- Santamarina Fernández, A. (1975): "Testos e noticia da fala de Nequeira (Lugo)", en *Verba*, volume 2 (1975), pp.313-322 (= Nequeira).
- Taboada, M. (1976): *El habla del valle de Verín*. Anexo 15 de *Verba*. Universidade de Santiago de Compostela (= Verín).
- Vázquez Somoza, X.L.(1986): *O galego en Zolle (Guntín)*. Memoria de licenciatura. Universidade de Santiago (= Zolle).

e) *Obras literarias posteriores á guerra civil*

- Casares, C. (1987): *Os mortos daquel verán*. Vigo: Galaxia (= Mortos).
Cunqueiro, Á (1968): *Merlín e familia i outras historias*. Vigo: Galaxia (= Merlín).
Cunqueiro, Á (1977): *Xente de aquí e de acolá*. Vigo: Galaxia (= Xente).
Dieste, R. (1958): *A fiestra valdeira*. Buenos Aires: Citania (= Fiestra).
Méndez Ferrín, X. L. (1987): *Breñaña, Esmeraldina*. Vigo: Xerais (= Breñaña)

2. *Bibliografía mencionada ou manexada*

- Álvarez, R. e outros (1986): *Gramática galega*. Vigo: Galaxia.
Carballo Calero, R. (1979): *Gramática elemental del gallego común*. Vigo: Galaxia (7ª ed.)
Castellani Pollidori, O. (1966): "Ricerche sui costrutti col possessivo in italiano (I)", en *Studi Linguistici Italiani*, VI, pp. 3-48.
Castellani Pollidori, O. (1967-70): "Ricerche sui costrutti col possessivo in italiano (II)", en *Studi Linguistici Italiani*, VII, pp. 37-98.
Decleerck, R. (1986): "Two notes on the theory of definiteness", en *Journal of Linguistics*, 22, pp. 25-39.
Gutiérrez Ordóñez, S. (1986): *Variaciones sobre la atribución*. Leon: Centro de Estudios Metodológicos e Interdisciplinares da Universidade.
Halliday, M. A. K. (1970): "Estructura y función del lenguaje", en Lyons, J. (ed.): *Nuevos horizontes de la lingüística*. Madrid: Alianza Editorial, pp. 145-173.
Hawkins, J. A. (1978): *Definiteness and Indefiniteness*. London: Croom Helm.
Hermida, C. (en prensa): "O artigo co posesivo adxacente no galego medieval. Unha hipótese", en *Actas do XIX CILFR*, Santiago de Compostela.
Kleiber, G. (1983): "Article défini, théorie de la localisation et présupposition existentielle", en *Langue Française*, 57, pp. 87-105.
Kleiber, G. (1992): "Article défini, unicité et pertinence", en *Revue Romane*, 27/1, pp. 61-89.
Lapesa, R. (1976): *Dos estudos sobre la actualización del sustantivo en español*. Madrid: R.A.E.

- Ly, N. (1978): "La syntaxe du possessif dans l'épisode Melón-Endrina du *Libro de Buen Amor*", en *Cahiers de linguistique hispanique médiévale*, 3, pp. 5-31.
- Lyons, J. (1980): *Semántica*. Barcelona: Teide.
- Meier, H. (1948): "*Meu pai- o meu pai*: o artigo antes de adjectivo possessivo + nome de parentesco na linguagem falada", en *Boletim de Filologia*, IX/2, pp. 175-190.
- Moreno Cabrera, J. C. (1982): "Atribución, ecuación y especificación: tres aspectos de la semántica de la cópula en español", en *Revista Española de Lingüística*, XII/2, pp. 229-245.
- Nascimento, M. F. B. do, e outras (1987): *Português fundamental. Volume segundo: Métodos e documentos. Tomo primeiro: Inquirito de frequência*. Lisboa: Centro de Linguística da Universidade.
- Pino, L. (1996): "Sobre a construción Artigo + Posesivo + Nome nas linguas románicas. Achega para un estudio comparativo", en *Homenaxe á profesora Pilar Vázquez Cuesta*. Santiago: Departamento de Filoloxía Galega, pp. 213-226.
- Seiler, H. (1982): *Possession as an Operational Dimension of Language*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Terracini, L. (1951): *L'uso dell'articolo davanti al possessivo nel "Libro de Buen Amor"*. Turín: Publicacións da Facultade de Letras e Filosofía.
- Wilmet, M. (1983): "Les déterminants du nom en français: essai de synthèse", en *Langue Française*, 57, pp. 15-33.
- Wilmet, M. (1986): *La détermination nominale*. Paris: P.U.F.